

УДК 378:[7.011.3–051:(004+51)]

Я. І. КОРОЛЬ

заступник начальника кафедри тактики та загальновійськових дисциплін
Військова академія, м. Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ РАДІАЦІЙНО-ХІМІЧНОГО ЗАХИСТУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

У статті розглянуто пріоритетні напрями в будівництві Збройних Сил України. Розглянуто тенденції розвитку військової освіти та забезпечення формування високих моральних якостей захисника Вітчизни. Обґрунтовано напрями вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності у педагогічній теорії і практиці. Виокремлено компоненти готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту (мотиваційно-цільовий, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, поведінково-результативний) і зазначено рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту у процесі професійної підготовки (високий, достатній, задовільний, низький). Проведено діагностику рівнів готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях і виділено причини недостатньої підготовленості майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

Ключові слова: вища військова освіта, професійна підготовка майбутніх офіцерів, компоненти готовності майбутніх офіцерів, готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

Розвиток системи військової освіти в Україні є одним із пріоритетних напрямів у будівництві Збройних Сил та інших військових формувань України. Збереження досягнень вищої військової школи України, її науково-педагогічного потенціалу, забезпечення якісної підготовки військових фахівців відповідно до сучасних вимог, зменшення витрат на їх підготовку, формування й забезпечення розвитку високих моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни є головною метою Концепції військової освіти в Україні [3].

Відповідно до Концепції військової освіти, у системі військової освіти мають готуватися кваліфіковані фахівці, здатні впродовж служби та підвищення кваліфікації керувати військами у бою, навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу в мирний і воєнний час; створювати, експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати і здійснювати фундаментальні, прикладні дослідження; організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної техніки; ефективно діяти при виконанні завдань, які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів тощо [7, с. 9].

Відтак, актуальність дослідження процесу формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності та його динаміки визначається міжнародними й внутрішніми воєнно-політичними чинниками, подальшим реформуванням Збройних Сил України; змінами в національній законодавчій базі щодо освіти, інформатизацією освіти та науки, зниженням якості підготовки військових фахівців; формуванням нової ідеології стандартів вищої військової освіти тощо [7, с. 10].

Концептуальні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищій військовій школі висвітлено в працях О. В. Барабанщикова, А. В. Галімова, В. П. Давидова, О. В. Діденка, А. М. Зельницького, Л. О. Кандибович, І. А. Новака, В. А. Чернявського, В. В. Ягупова; проблеми підготовки фахівців у військовій педагогіці досліджували А. М. Зельницький, Д. В. Іщенко, А. О. Лігоцький, Є. Ю. Літвіновський, В. С. Маслов, М. І. Нецадий, І. С. Руснак, С. В. Сінкевич, О. В. Торічний та ін.

Мета статті – висвітлити сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях.

У своїй діяльності вищі військові навчальні заклади вирішують складне завдання щодо формування професійних якостей майбутніх офіцерів. При цьому вирішується й низка освітніх завдань. По-перше, формування потреби в освіті й посилення суспільного інтересу до неї; розвиток творчої особистості, формування інноваційного мислення; глобальний характер освіти; створення фундаменту освіти на основі органічної та збалансованої єдності природничої, гуманітарної й професійної складових освіти; гуманізація освіти; екологічна спрямованість освіти; інформатизація освіти; розробка сучасної дидактики різних рівнів освіти; запровадження сучасних технологій навчання; формування потреби в самостійному опануванні знань, у самоосвіті; усебічне матеріально-технічне та навчально-методичне забезпечення освіти відповідно до поставлених завдань і мети; перегляд ролі, функцій науково-педагогічного складу, організації його підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації [4, с. 31]. По-друге, підготовка компетентних майбутніх офіцерів відповідно до сучасних вимог кваліфікаційних характеристик підготовки офіцерських кадрів; всебічне й гармонійне виховання курсантів, формування в них відповідних військово-професійних, патріотичних, ділових, морально-психологічних якостей, виховання почуття обов'язку та готовності до захисту України; підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу й перепідготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і категорій [2, с. 12].

Серед основних показників фундаменталізації змісту військової освіти виокремлюють: спрямованість змісту навчання на забезпечення цілісності сприйняття наукової картини світу; забезпечення системності знань майбутніх офіцерів, озброєння їх методологією пізнання теорій, законів, наукових фактів, експерименту тощо; високий ступінь узагальненості структури одиниць знань та опанування досвіду здійснення узагальнених

способів діяльності; спрямованість на формування професійного мислення, на конструювання власної діяльності; формування здатності до синтезу знань, до опанування міждисциплінарного знання [6, с. 105].

Вимоги до змісту, обсягу й рівня підготовки військових фахівців встановлюють відповідно до потреб Збройних Сил та інших військових формувань України, державних стандартів освіти, які є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців, незалежно від форм здобуття освіти. Державні освітні стандарти щодо підготовки військових фахівців розробляють і затверджують відповідно до встановленого переліку напрямів та спеціальностей підготовки військових фахівців у галузі знань “Військові науки” [5].

Відповідно до цього якість підготовки військового фахівця суттєво залежить від багатьох чинників, передусім від потенціалу вищих військових навчальних закладів (наявності кваліфікованих кадрів; наукової, навчальної, виробничої, комп’ютерної бази; методичного забезпечення навчального процесу), крім того, кадрового потенціалу замовника, і визначається критеріями якості фахівця, які значною мірою залежать від змісту двох моделей: з позицій вищих військових навчальних закладів і з позицій замовника, єдність яких, їхнє максимальне зближення є, власне кажучи, метою створення нової педагогічної системи [1, с. 124].

Результати аналізу теоретичних і практичних аспектів військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності вказують на те, що в цьому процесі є низка проблем. По-перше, це суперечності, пов’язані з вимогами суспільства й держави до фахової підготовленості офіцерів правоохоронних органів і рівнем їх готовності виконувати свої функції за призначенням. По-друге, існує нагальна потреба реформувати існуючу систему професійної підготовки майбутніх офіцерів. Водночас нормативно-правова й методична база для здійснення цієї реформи є недостатньо розробленими. По-третє, існує гостра потреба в переструктуруванні змісту навчальних дисциплін з урахуванням практичної спрямованості фахової підготовки майбутніх офіцерів і зміщення акценту з подальшого накопичення обсягу знань на формування практичних умінь [1, с. 91].

Таким чином, освітній процес у вищих військових навчальних закладах, усебічний розвиток майбутнього офіцера, підготовленість майбутніх військових до успішного вирішення професійних завдань відповідно до здобутої кваліфікації, професійна підготовка до практичної діяльності приводить у стан готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях. Відповідно до освітніх завдань, саме поняття “готовність майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях” охоплює:

– сформованість особистісних якостей, внутрішньої вмотивованості до набуття професійних знань в освітньому процесі, психологічної готовності до професійної діяльності;

- сформованість фахових знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого виконання поставлених завдань, професійних якостей та компетентностей до професійної діяльності;
- сформованість професійної підготовленості до професійної діяльності та кваліфікованого застосування практичних навичок до виконання поставлених завдань, здатності до професійного саморозвитку й самовдосконалення;
- сформованість компонентів готовності до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях (мотиваційно-цільовий, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, поведінково-результативний), які є важливими чинниками успішної професійної діяльності майбутніх офіцерів;
- діагностика рівня готовності майбутніх офіцерів до такого виду діяльності.

Отже, спираючись на вищесказане, розпочато визначення рівнів готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях під час констатувального етапу педагогічного експерименту. Їх визначення ґрунтувалося на результатах проведеного теоретичного аналізу психолого-педагогічних джерел з проблеми формування такої готовності майбутніх офіцерів та виокремлених компонентів (мотиваційно-цільовий, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, поведінково-результативний) та відповідно до них визначених критеріїв (усвідомлення потреб, прагнень і цілей готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності; наявність пізнавальної активності майбутніх офіцерів на вдосконалення професійно спрямованих знань; розвиненість професійних умінь і навичок до виконання різних видів професійної діяльності; наявність провідних значущих якостей майбутніх офіцерів до здійснення професійної діяльності) і показників рівнів готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях.

На констатувальному етапі експерименту визначено реальний стан готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях, здійснено збір вхідних результатів дослідження за допомогою методів спостереження, бесіди, анкетування (самооцінки і самоаналізу), експертної оцінки, тестування та визначено середню арифметичну величину.

З'ясування стану готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях здійснено в декілька етапів, кожен з яких мав свою мету й завдання.

На констатувальному етапі експерименту педагогічне дослідження було спрямовано на розв'язання таких завдань: з'ясування наявних методів діагностики відповідно до зазначених компонентів готовності майбутніх офіцерів з досліджуваної проблеми та можливості їх задіяння; адаптування відповідно до дослідження наявних методів діагностики виокремлених компонентів окресленої проблеми та розроблення авторської методики діа-

гностики готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях, що дасть змогу об'єктивно визначити рівень готовності з досліджуваної проблеми; визначення вихідного рівня готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях; опрацювання результатів, отриманих під час констатувального етапу експерименту за допомогою методів математичної статистики (кількісна та якісна обробка результатів).

Для цього розроблено цілісну методику “Діагностика готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях”, яка увібрала в себе як авторські анкети, так і методи діагностування інших науковців, певна частина з яких була адаптована й удосконалена відповідно до предмета дослідження за кожним компонентом, критерієм і відповідними показниками. Анкети-опитувальника (як відкритого, так і закритого типу) та відповідні тестові завдання із запитаннями (кожне запитання має відповідну вагу в оцінюванні рівня готовності до відповідної діяльності) були розміщені на сайті з можливістю вільного доступу до них.

Одержані результати дослідження дали змогу встановити вихідні рівні готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях за виокремленими компонентами. Результати подано в табл. 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати діагностики готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях

Компоненти	Рівні							
	високий		достатній		середній		низький	
	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%	абс. к-ть	%
Мотиваційно-цільовий	15	3,43	75	17,16	213	48,74	134	30,67
Когнітивно-пізнавальний	12	2,75	71	16,25	216	49,42	138	31,58
Практично-діяльнісний	10	2,29	75	17,16	215	49,2	137	31,35
Поведінково-результативний	11	2,52	71	16,25	218	49,88	137	31,35
Середній показник:		2,75		16,70		49,31		31,24

Відносну кількість у відсотках визначено за формулою:

$$k = \frac{n}{N} \cdot 100\% , \quad (1)$$

де n – абсолютна кількість майбутніх офіцерів із вибраного рівня готовності;
 N – загальна кількість опитаних майбутніх офіцерів.

Середній бал кожного з визначених рівнів готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях розраховано за формулою:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^l k_i \cdot b_i}{N}, \quad (2)$$

де k – кількість учасників відповідного рівня готовності, які вказали відповідний бал;

b – вага запитання 1, 2, 3 або 4;

l – кількість опитувальників відповідно до рівня готовності (1, 2, 3, 4);

N – загальна кількість майбутніх офіцерів, які взяли участь у діагностиці.

Отже, аналіз результатів засвідчив, що з високим рівнем готовності до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях виявлено лише 2,75% майбутніх офіцерів, достатній рівень мали 16,70% майбутніх офіцерів, переважна кількість – 49,31% – перебувають на середньому рівні, низький рівень характерний для 31,24% респондентів. Результати відображено на рис. 1.

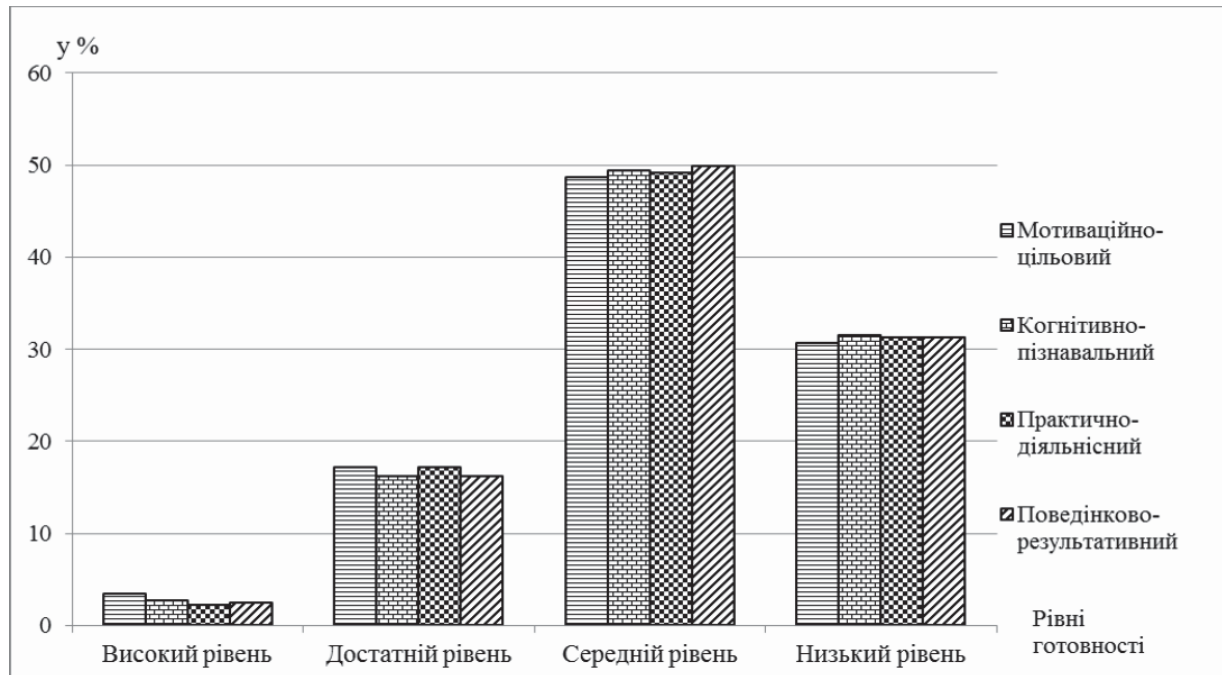

Рис. 1. Рівень готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту засвідчив, що рівень готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях є недостатнім, причинами чого вважаємо таке: потреба у вивченні впливу відповідних організаційних чинників та педагогічних умов, необхідних і достатніх для вдосконалення освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах, на формування готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-

хімічного захисту в екстремальних ситуаціях; необхідність удосконалення концептуальних принципів практичної підготовленості майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях (практична спрямованість на підготовленість майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях у процесі вивчення фахових дисциплін; упровадження інформаційних технологій в організацію освітнього процесу вищого військового навчального закладу; удосконалення кредитно-модульної системи освітнього процесу вищого військового навчального закладу; активізація науково-дослідницької діяльності майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі); необхідність удосконалення навчальних програм фахових дисциплін та навчальних дисциплін, зорієнтованих на формування готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях у вищих військових навчальних закладах.

Висновки. На основі аналізу психолого-педагогічних та наукових джерел з урахуванням різних досліджень науковців з'ясовано, що в процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах майбутні офіцери повинні здобути належний рівень професійної підготовленості з високим розвитком моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни. За результатами досліджень з урахуванням особливостей підготовки майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в процесі вивчення фахових дисциплін з'ясовано, що процесу формування готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту сприятиме високий фаховий рівень знань, умінь і навичок із сформованими навичками до професійної діяльності. Виокремлено компоненти готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту (мотиваційно-цільовий, когнітивно-пізнавальний, практично-діяльнісний, поведінково-результативний), критерії (усвідомлення потреб, прагнень і цілей готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності; наявність пізнавальної активності майбутніх офіцерів на вдосконалення професійно спрямованих знань; розвиненість професійних умінь та навичок для виконання різних видів професійної діяльності; наявність провідних значущих якостей майбутніх офіцерів для здійснення професійної діяльності) та рівні готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту (високий, достатній, середній, низький).

Спираючись на аналіз військово-педагогічної літератури, під час констатувального етапу експерименту визначено вихідний рівень готовності майбутніх офіцерів до використання засобів радіаційно-хімічного захисту в екстремальних ситуаціях і опрацьовано одержані результати за допомогою методів математичної статистики, що засвідчили недостатній рівень такої готовності майбутніх офіцерів.

Список використаної літератури

1. Войцехівський О. Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 169 с.
2. Генсон М. Е. Керування освітою та організаційна поведінка / пер. з англ. Х. Проців. Львів : Літопис, 2002. 384 с.
3. Концепція військової освіти в Україні. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf>.
4. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 56 с.
5. Про створення єдиної системи військової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-п>.
6. Руденко Ю. С. Совершенствование теории и практики обучения слушателей и курсантов высших военно-учебных заведений : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва, 2002. 502 с.
7. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Підготовка військових фахівців з вищою освітою: системний підхід. *Військо України*. 2013. № 1–3. С. 3–15.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017.

Король Я. И. Современное состояние готовности будущих офицеров к использованию средств радиационно-химической защиты в экстремальных ситуациях

В статье рассмотрены приоритетные направления в строительстве Вооруженных Сил Украины. Рассмотрены тенденции развития военного образования и обеспечения формирования высоких моральных качеств защитника Отечества. Обоснованы направления совершенствования подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности в педагогической теории и практике. Выделены компоненты готовности будущих офицеров к использованию средств радиационно-химической защиты (мотивационно-целевой, когнитивно-познавательный, практически-деятельностный, поведенчески-результативный) и указаны уровни сформированности готовности будущих офицеров к использованию средств радиационно-химической защиты в процессе профессиональной подготовки (высокий, достаточный, удовлетворительный, низкий). Проведена диагностика уровней готовности будущих офицеров к использованию средств радиационно-химической защиты в экстремальных ситуациях и выделены причины недостаточной подготовленности будущих офицеров к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *высшее военное образование, профессиональная подготовка будущих офицеров, компоненты готовности будущих офицеров, готовность будущих офицеров к профессиональной деятельности.*

Korol Ya. The Current State of Readiness of Future Officers to Use Radiation and Chemical Protection Facilities in Extreme Situations

The article considers the priority directions in the construction of the Armed Forces of Ukraine. The tendencies of development of military education and tendencies of development of high moral qualities of the defender of the Fatherland are considered, and directions of improvement of preparation of future officers for professional activity in pedagogical theory and practice are grounded. According to educational objectives, the concept of “readiness of future officers to use radiation and chemical protection means in extreme situations” is determined.

The components of the readiness of future officers to use radiation and chemical protection facilities (motivational, target, cognitive, cognitive, behavioral, behavioral and productive) and their defined criteria (awareness of needs, aspirations and goals of future officers' professional activity, availability of cognitive the activity of future officers to improve professional-oriented knowledge, the development of professional skills and skills to perform various types of professional activities; the ability of leading officers to carry out their profes-

sional activities) and indicators of future officers' readiness to use radiation and chemical protection facilities in extreme situations.

The available diagnostic methods according to the indicated components of future officers' readiness of the investigated problem and possibilities of their involvement are revealed. The adaptation was made in accordance with the research of available diagnostic methods of the isolated components of the problem under study and the author's methodology for diagnosing the readiness of future officers to use radiation and chemical protection facilities in extreme situations was developed.

The diagnostics of the level of readiness of future officers for the use of radiation and chemical protection facilities in extreme situations was carried out and the results obtained during the staging phase of the experiment with the help of mathematical statistics methods were worked out. The reasons for such a lack of preparedness of future officers for professional activity are highlighted.

Key words: higher military education, professional training of future officers, components of future officers' readiness, future officers' readiness for professional activity.